

PUTOVI HRVATSKE TEOLOGIJE

Putovi i raskršća suvremene teologije, Crkva u svijetu, Split, 1975.

Dušan Šimić

Nedavno se u izdanju *Biblioteke Crkva u svijetu* pojavila knjiga *Putovi i raskršća suvremene teologije*. Naslov izazovan, tematika aktualna. Knjiga je izvorno naša, od naših autora. Ima ih 14; svi su osim dva-tri profesori teologije. Koliko, dakle, po naslovu, ovo je djelo zanimljivo i po širini svoje tematike, dotično po broju suradnika. U svijetu je to odavno uobičajena praksa, a evo se pomalo ukorjenjuje i u nas. Iako ovakav način izdavačke djelatnosti sobom nosi i neke nedostatke, na pr. u pogledu potrebne sustavnosti ili pitanju ujednačenosti stila i obrade, držimo da je višestruko koristan i danas potreban.

Samo djelo je strukturalno, a donekle i tematski, podijeljeno u tri dijela. Prvi najopsežniji, pod nazivom *Odjeti i traženja* (15—120), svojim studioznim izlaganjem današnjih teoloških pretraživanja opravdava zvučni naslov knjige. Zahvaćena su razna pitanja današnjeg teološkog trenutka: uz krizu evangeli-zacije, na pr., msgr Franić u uvodnom prilogu pokušava odrediti najvažnije sadašnje aspekte sadržaja i navještaja vjere; Kusić, zatim, izlaže odjeke i utjecaje suvremenih filozofija na današnju teologiju; Bulat vrlo studiozno i jasno informira o modernim pristupima temeljnom pitanju kršćanstva: kristo-logiji; Antić u svojem prilogu sintetizira suvremena gledišta o kršćanskom poimanju eshatologije; Marčević vrlo smiono iznosi neka novija shvaćanja u teologiji o grijehu, osobnom i izvornom, istočnom; Šimundža se upušta u slo-ženu problematiku tako zvane »političke teologije«, te izlaže konciliska i pokonciliska shvaćanja teologije zemaljskih vrednota u suradnji sa svijetom. Tematici ovog prvog dijela mogli bismo dodati dva priloga iz trećeg poglav-lja koji se također odnosi na današnja teološka gibanja. Barišić, naime, izvješ-ćuje o suvremenoj teologiji o Crkvi; Bezić u svojem prilogu informira o najnovijem shvaćanju i praksi sakramenta pomirenja. I jedan i drugi, dakle, po svom sadržaju spadaju u prvi dio, ali ih je urednik svrstao u treći, vje-rojatno zbog toga što su ih autori obradili prema novim crkvenim doku-mentima, te u tom smislu spadaju u poruku, kojoj je namijenjen treći dio knjige.

Drugi dio — *Vjera u život* (121—164) — prelazi djelomično s teoloških gi-banja na teoretsko-praktične odnose vjere i ne-vjere u čovjeku. Perić se upušta u raščlambu religije i vjere, s posebnim osvrtom na anonimne kršćane; Cvitanović obrađuje pitanje vjere i ateizma u suvremenom svijetu; Anić u svojem prilogu izlaže egzistencijalnu ulogu vjere u društvu.

Treći dio — *Poruke i ostvarenja* (165—222) — uz već prije dva spomenuta priloga upućuje na neke temeljne kršćanske postavke: Delić obrađuje biblijsku poruku o besmrtnosti duše; Devetak se zadržava na etičkim aspektima Objave; Grgin u svojem prikazu utvrđuje značaj i sigurnost kršćanskog morala.

Kako vidimo susrećemo se, dakle, s nekoliko važnih, da ne kažemo pre-sudnih, pitanja suvremenog teološkog trenutka. Mogli bismo poželjeti da su bila obrađena još neka područja, no i ova predstavljaju dovoljno širok opseg. Što ćemo, međutim, kazati o njihovoj obradi, te obaviještenosti i stajalištima pojedinih autora? Očito da nije lako dati jedan jedinstven sud i ocjenu.

Kad se već kritički osvrćemo, moramo prije svega istaknuti potrebnu infor-miranost autora i smionost da u pojedinim pitanjima vrlo iscrpno, koliko je to samo moguće u ovakvim djelima, izvješćuju o suvremenim, ne baš uvijek sigurnim i domišljenim tezama današnje teologije. To posebice vrijedi za prvi dio knjige, koji, kako smo napomenuli, izrazito zalazi u suvremena pretraži-vanja i teološka kretanja.

U pogledu zauzimanja stajališta i dorečenosti autori se, naravno, ponešto raz-likuju. Možda tome pridonose i pojedine teme i pristupi. Neki suradnici više

informiraju, drugi iznose svoja gledišta; neki su otvoreniji, drugi se drže sigurnije nauke, Jedni su više okrenuti budućnosti, drugi daju prednost jasnoći i koherentnosti katoličke misli, teološkoj određenosti. Nema međutim nekih krajnosti, ni u jednom ni u drugom smjeru. Izlaganja su smirena, profesorski studiozna, bez polemike.

Iako pojedini sudovi i gledišta zastupaju sigurnije teološke postavke, ne može im se predbaciti jednostranost i zatvorenost. Djelo u cjelini odiše ozbiljnošću i objektivnošću. Možda bismo mogli primijetiti da se više zaustavlja na teoretskim pitanjima i izlaganjima, te s tog gledišta nije dovoljno životno i dinamično. To je s druge strane razumljivo, jer se knjiga drži strogo teološke tematike i ne zalazi u sociološka i društvenodisciplinska pitanja sadašnjeg trenutka u Crkvi.

S obzirom na obradu pojedinih pitanja, bilo bi potrebno pojedinačno vrednovati svaki prilog. Pri tome, naravno, nije prihvatljiva crno-bijela tehnika, koja, čini se, i u nas sve više dobiva maha, pa se prema vlastitoj školi i pripadnosti olako precjenjuje i potcjenjuje. A svi međutim znamo da su u kritici promašene laskave pohvale kao i jednostrana potcjenjivanja. Naš sud u ovoj prilici mora biti doista kratak, stoga nećemo zalaziti u pojedinosti i raščlambe. Slijedit ćemo raspored knjige.

Franić je u svojem prilogu zahvatio temeljni problem krize vjere, dotično glavne aspekte navještaja Riječi, ali ih nije dovoljno razradio. U tom smislu njegov uvod predstavlja više opći pogled nego konkretni prijedlog. Kusić vrlo vješto, zgusnuto sažima poruke pojedinih filozofija i prati njihov utjecaj na današnja kretanja u teologiji. U tome je jasan i dorečen. No u teološkim zaključcima, u pristupu dilemama sadašnjeg trenutka, nije dovoljno odlučan, nedostaje mu gipkosti i smionih vlastitih osmišljavanja. Najveća je odlika Bulatova priloga u tome što sustavno na jednom mjestu donosi čitavu panoramu suvremenih pristupa kristologiji. Iako je stilski ukrućen i školski pedantan, informativno je plastičan i smisaono logičan. I Antić je u svojem izlaganju sustavan i jasan, dorečen; nemamo mu što prigovoriti, iako bi nam bilo drago da je više problematizirao neka gledišta i prosudio ih u povijesnom procesu. Marčević je zahvatio svoje pitanje u cjelini, no bit je njegova priloga u tajni istočnog grijeha. On se smiono upušta u analizu i bistrenje nekih izazovnih teorija. Ako bismo mu imali što prigovoriti, onda bi se to odnosilo na zbijenost stila i zgusnutost informacije, te u tom smislu na razradu vlastitih stajališta. Zbog same teme Šimundžin je prilog najzanimljiviji; toviše što predstavlja stanovitu novost na našem području; o političkoj se teologiji u nas malo govori i piše. No koliko je ova rasprava u svojoj analizi aktualna i konkretna u svijetu, toliko u svojim zaključcima i razradi nije dorečena. Perićeva se ekspozicija predmeta prelijeva u blještavosti stila i širokoj panorami misli. Tečnost poetskog jezika, međutim, ide koji put na štetu zgusnutosti i jasnoće. Voljeli bismo da je određenije postavio granice i odnose između religije kao društveno-religiozne danosti i osobne vjere u pojedinca. Zanimljiv je svakako njegov pristup i obrada pojave »neregionoznog kršćanstva«. Cvitanović je u svojoj maniri nekonvencionalan, poetičan, ali je s druge strane lucidan i kritičan. On vješto zapaža probleme vjere i ne-vjere u teista i ateista. Preporučili bismo mu malo više određenosti i sustavnosti u izlaganju. Anić je svoju temu dobro shvatio i djelomično doista egzistencijalno obradio; ne bi ipak bilo na odmet da je stvar nešto šire zahvatio i dublje osmislio. Delić je određen i jasan. On vrlo dobro poznaje biblijsku poruku; bilo bi nam drago da je svoja stajališta češće komparirao s gledištima pojedinih ezgegeta. Devetak je stalozhen i miran; on studiozno izlaže, vrlo dosljedno. Manjkavost, ako je ima, bila bi u njega više u sigurnosti, nego u postavljanju problema i rješavanju nekih antinomija. Grgin je siguran u svojem izlaganju. I to je potrebno; samo ne bi smetalo da je napravio više smionijih ekskurza. Bezić je ostao vjeran svojemu predmetu, najnovijem dokumentu o sakramentu pomirenja. Jasnoća i dorečenost odlike su njegova stila, jednako kao i Barišićeva. No dobro bi došlo da se u svojem izlaganju nešto više pozabavio povijesnim i u vezi s tim doktrinarnim aspektima sakramenta pokore.

Toliko, ukratko, o pojedinim priložima. Kako se vidi, neki su plastičnije, neki zgusnutije obrađeni. Naravno, nemoguće je očekivati i zahtijevati da pojedini prilozi budu kompletne studije. No ne može im se poreći studijski i stručni karakter. To najbolje pokazuju brojni navodi i najnovija teološka literatura kojom su se autori služili. U tom smislu predmetna ozbiljnost i aktualnost ove knjige — iako u pojedinim odjeljcima predstavlja samo određeni presjek i informaciju — predstavljaju ozbiljan prilog informiranju i razvoju naše hrvatske katoličke misli. I zbog toga je moramo pozdraviti i preporučiti našem općinstvu. Jer, ovakva kakva je — naša je! A to joj je velika prednost.

VELIKE RELIGIJE SVIJETA

Živko Kustić, *Velike religije svijeta*, Mala knjižnica Kane, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1974.

Dragi Džimbeg

Stara kao i ljudski rod, religiozna svijest se tijekom naše povijesti sociološki učvršćivala i vjerski kodificirala u raznim religioznim oblicima u velikim religijama naše historije. Neke su se manje ili veće religiozne zajednice i formacije tijekom povijesti mijenjale i iščezavale, druge su se rađale i razvijale tako da je factum religiosum stalno bio prisutan na našoj zemaljskoj kugli. Štoviše, na što se danas često zaboravlja, velike su religije, vremenski i prostorno ustaljene, oblikovale povijest i kulturu, pojedine nacije i mentalitete. Činjenica je naime da su stare izumrle civilizacije i uljudbe, kao i ove danas širom globusa, bile bitno određene religijskim tumačenjem i religioznim nazorom, dotično vjerskim mentalitetom religija u čijem su se krilu rađale i odnjihale. Na hrvatskom jezičnom području nema na žalost dovoljno literature o velikim religijama svijeta, ni onim davno zaboravljenima, ni ovim koje su i danas vitalne, ako izuzmemo kršćanstvo. Vrlo malo znamo, i vrlo se malo govori i piše, pa i u našim teologijama i teološkoj literaturi, o starodrevnim istočnim religijama, o njihovoj prirodnoj religioznosti i humanističkoj praksi. Ni o muslimanskoj religiji koja nam je na dohvata ruke, jer je dio naše sredine, nemamo dovoljno znanja i literature, iako je hvalevrijedno hrvatsko izdanje *Kur'ana* (Stvarnost, Zagreb, 1969) i Smailagićeva *Klasična kultura islama*, I (Zagreb, 1973) kao i niz vrijednih glasila braće Muslimana.

Upoznavanje religija, međutim, ima veliko društveno i povijesno značenje. Budući da je baš religiozna svijest, kako smo spomenuli, imala važnu ulogu pri stvaranju kultura i mentaliteta, nužno je bar neko poznavanje dotičnih religijskih sustava da bi se mogao shvatiti duh i poruka određenih svijetova i kultura. Nemoguće je, na pr., stvarno upoznati muslimanski svijet bez poznavanja muslimanske religije, Židove bez poznavanja židovske religije, kao i daleke istočne nacije i kulture bez poznavanja njihovih vrlo starih i vrlo humanih filozofsko-religijskih sustava.

Zbog svega toga zaista smo zahvalni našem katoličkom piscu i novinaru Živku Kustiću na njegovoj informativnoj knjizi *Velike religije svijeta* kao i Kršćanskoj sadašnjosti koja ju je izdala.

Ova zanimljiva sinteza velikih današnjih religijskih sustava pregled je u stvari danas najznačajnijih i najbrojnijih religija: hunduizma, budizma, konfucijevstva i maoizma, te islamske religije, židovske vjere i kršćanstva.

Vještim, jednostavnim stilom i jasnim iskazom pisac ukratko izlaže začetke i povijesni razvoj, dotično glavne poruke i zasade pojedinih religija. Kustić je svoju knjigu namijenio širokom čitateljstvu, stoga nije išao u pojedinosti i sustavno izlaganja; zadovoljio se je reportažnim, novinarskim načinom izvje-